

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน:

กรณีศึกษาเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่

A Comparison of Spending Behavior Through Welfare Card Between The Poor and
Near Poor: A Case Study of The Suburban Area, Chiang Mai Province

ชัยปภัต ไวรักษ์*¹ และจิราคม สิริศรีสกุลชัย²

Chaipapat Wairak and Jirakom Sirisrisakulchai

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ในเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนเป็นผู้ที่ยากจน จำนวน 100 ราย และผู้เกือบจน จำนวน 100 ราย สถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสถิติ Independent t-test และค่าสถิติ Chi – squared Test ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 51-60 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-50 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป และจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ด้านการลงทะเบียนและการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่าผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน มีบุตร/หลาน บุคคลในครอบครัวหรือญาติลงทะเบียนให้ ลงทะเบียนผ่านธนาคาร ทั้งนี้ผู้ยากจนส่วนใหญ่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2560 ขณะที่ผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2559 ข้อมูลพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า ทั้งผู้ที่ยากจนและเกือบจน ส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อเดือน มากกว่า 6,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมากที่สุด หากไม่ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐก็จะลดค่าใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนลง นอกจากนี้ทั้งผู้ที่ยากจนและเกือบจนส่วนใหญ่ใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐที่อยู่ในชุมชน สินค้าที่ซื้อจะเป็นหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ขณะเดียวกันเห็นว่า วงเงินที่ได้รับจากบัตร ยังไม่เพียงพอต่อการ ซื้อสินค้าอุปโภค สำหรับปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่ไม่เคยประสบปัญหา ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน เคยการประสบปัญหาและมีวิธีแก้ไขโดยขอยืมเงินจากญาติ ใช้จ่ายอย่างประหยัด และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

คำสำคัญ: พฤติกรรมการใช้จ่าย, บัตรสวัสดิการ, ผู้ยากจน, ผู้เกือบจน

* Chaipapat.wairak@gmail.com

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคพิเศษ) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ABSTRACT

This research was conducted out to investigate in spending behaviors of poor and almost poor people using welfare card, living in suburb of Chiangmai Province. Questionnaire was designed -research tool to obtain data amongst 200 participants (poor people 100 participants and almost poor people 100 participants, respectively). Frequency distribution, percentage, mean (average), independent t-Test and chi – squared test were designated statistics for this research. The main findings showed that the poor people mostly were female, farmer is the main occupation, graduated from primary school, age ranging between 51 to 60 years old. On the other hand, the almost poor people were male, as a general contractor, graduated from primary school age ranging between 41 to 50 years old. In terms of registering and using welfare card, it was found that the poor and almost poor people have child, registered by family members or relatives through banks. The welfare card were sent to poor people in 2560 B.E., also earlier sent to almost poor people in 2559 B.E.. Behaviors on using welfare card of poor and almost poor people demonstrated that it depended on their income. Mostly, it showed that their income was ranged between 10,001 to 15,000 baht. In terms of expense, more than 6,000 baht were usually spent on customer goods. If there was no welfare card, expense on customer goods will be reduced. In addition, they have spent on blue flag-shops (Thong-Fha Pracharath) within the community zone, especially spending on customer goods. This obviously reveals that the maximum amount of welfare card is still insufficient for purchasing customer goods. In case of insufficient money for buy goods and food, poor people mostly have never faced with this problem. In contrast, the almost poor people have faced with this situation; this was solved by borrowing some money from relatives and save money for necessary goods.

Key word: Spending Behavior, Welfare Card, Poor, Near Poor

ที่มาและความสำคัญ

ปัญหาความยากจนเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ รัฐบาลในสมัยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี จึงได้กำหนดให้มีนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ภายใต้มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2559 เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่เกินปีละ 30,000-100,000 บาท (กรมบัญชีกลาง, 2561) โดยมุ่งหวังว่า นโยบายนี้จะช่วยเหลือคนไทยในกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคมทุกกลุ่มได้รับความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกันในทุกด้าน ซึ่งแรกเริ่มการดำเนินนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลกำหนดให้เปิดมีการลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อย ขณะนั้นมีคนมาลงทะเบียน จำนวน 8 ล้านคน จากนั้นในปีพ.ศ. 2560 กระทรวงการคลังได้ดำเนินมาตรการในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยผู้ที่มาลงทะเบียน จะต้องเป็น

บุคคลที่มีสัญชาติไทย มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (โดยต้องเกิดก่อนวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2542) อยู่ในภาวะว่างงานหรือมีรายได้ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2559 ทั้งสิ้นไม่เกิน 100,000 บาท จะต้องไม่มีทรัพย์สินทางการเงิน ได้แก่ เงินฝากธนาคาร สลากออมสิน สลาก ธ.ก.ส. พันธบัตรรัฐบาล และตราสารหนี้ หรือถ้ามีทรัพย์สินทางการเงินดังกล่าว จะต้องมียาจำนวนรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 100,000 บาท ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง และต้องไม่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในอสังหาริมทรัพย์ตามกฎหมาย หรือถ้าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ดังกล่าว จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด ซึ่งผลการการลงทะเบียนของผู้มีรายได้น้อยของกรมบัญชีกลาง ณ วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2560 ระบุว่า มีผู้ลงทะเบียนจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 14.2 ล้านคน ผ่านเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติ จำนวนทั้งสิ้น 11.4 ล้านคน (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2561)

ตารางที่ 1 สัดส่วนผู้ที่ลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อยที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา

ลำดับที่	ภูมิภาค	จำนวนผู้ผ่านสิทธิ์	ร้อยละ
1	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4,875,140	41.75
2	ภาคกลาง	2,789,516	23.89
3	ภาคเหนือ	1,622,163	13.89
4	ภาคใต้	1,292,276	11.07
5	กรุงเทพฯและปริมณฑล	1,096,917	9.39
รวมทั้งสิ้น		11,676,012	100.0

ที่มา: กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง (2561)

ภายหลังจากการพิจารณาคุณสมบัติและมีผู้ผ่านเกณฑ์การประเมิน ในเดือนตุลาคม 2560 นำไปสู่การให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ระยะที่ 1 มีเป้าหมายเน้นการช่วยเหลือลดภาระค่าครองชีพแก่ผู้มีรายได้น้อยผ่านวงเงินสวัสดิการเบื้องต้น ทั้งค่าสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น ค่าซื้อก๊าซหุงต้ม ราคาถูกกว่าท้องตลาด ร้อยละ 15-20 จัดจำหน่ายผ่านร้านค้าธงฟ้าประชารัฐร้านค้าโชห่วย และร้านค้าชุมชน ซึ่งอยู่ในการส่งเสริมของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า สำหรับการช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการ จะแบ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนโดยรัฐบาลจะให้เงินใส่ไป ในบัตรสวัสดิการให้ผู้ที่มียาได้น้อยที่มาลงทะเบียนนำไปใช้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคโดยคนที่มียาได้ต่ำกว่าปีละ 30,000 บาท จะได้เงินซื้อของใช้เดือนละ 300 บาท ส่วนคนที่มียาได้ตั้งแต่ 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท ได้รับเงินเดือนละ 200 บาทและได้เงินส่วนลดค่าซื้อก๊าซหุงต้มคนละ 45 บาท ต่อ 3 เดือน ครั้ง ส่วนการลดค่าใช้จ่ายเดินทาง คือ ถ้าเดินทางด้วยรถเมล์รถไฟฟ้า จะได้รับเงินเดือนละ 500 บาท (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2561) ต่อมาในปี 2561 จากการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2561 ได้มีมติเห็นชอบมาตรการช่วยเหลือระยะที่ 2 เพิ่มเติม คือ มาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยไม่ได้เป็นการให้เงินช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว แต่พัฒนาที่มุ่งเน้นคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนผู้มีรายได้น้อย ใน 4 มิติ ได้แก่ การมีงานทำ การฝึกอบรมและการศึกษา การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ และการเข้าถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐาน (สถาบันวิจัยประชาชนและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2561)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาและติดตามผลการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับสิทธินั้น ยังไม่มีการศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในมิติที่หลากหลายมากนัก ประกอบกับในพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ คือ พื้นที่รอบเมืองเชียงใหม่ ยังไม่มีการศึกษา ซึ่งข้อมูล ณ ปี 2561 จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ผ่านเกณฑ์การลงทะเบียนโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จำนวนทั้งสิ้น 358,773 ราย (สำนักงานคลังจังหวัดเชียงใหม่, 2561) ดังนั้นผู้วิจัย จึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีการลงทะเบียน ลักษณะการใช้บัตร ได้รับสิทธิประโยชน์จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ผลการศึกษาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายต่อภาครัฐ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่สอดคล้องกับความต้องการและโอกาสในการเข้าถึงความจำเป็นพื้นฐานของกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ในเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ มุ่งศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ในเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาวิจัยกับประชาชนที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ จะทำการศึกษาเฉพาะ เขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตอง และทำการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่ใช้บริการร้านค้าชุมชน หรือร้านธงฟ้าประชารัฐที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวนทั้งสิ้น 200 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าสถิติ Independent t-test ในการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายภาคครัวเรือน และค่าสถิติไคสแควร์ (Chi – squared Test) ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน

ผลการศึกษา

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 51-60 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีบุตรที่อายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษายู่จำนวน 1 คน ที่พักในปัจจุบันเป็นบ้านของตนเอง มีสถานภาพในครอบครัวเป็นสมาชิกครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่มีงานทำแล้ว

ด้านกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-50 ปี ประกอบอาชีพอาชีพรับจ้างทั่วไป จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีบุตรที่อายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษายู่จำนวน 1 คน ที่พักในปัจจุบันพบว่า อาศัยอยู่บ้านของตนเอง เช่าบ้าน และอาศัยอยู่กับญาติในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีสถานภาพในครอบครัวเป็นสมาชิกครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่มีงานทำแล้ว

ด้านทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน มีทรัพย์สินที่เป็นที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่เป็นของตนเอง มีรถยนต์/รถจักรยานยนต์ และมีทรัพย์สินทางการเงิน โดยเป็นเงินฝากธนาคาร/สลากออมสิน/สลาก ธกส. เป็นจำนวนเงินระหว่าง 1 – 30,000 บาท ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่ไม่มีทรัพย์สินที่เป็นที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างเป็นของตนเอง มีรถยนต์/รถจักรยานยนต์ และมีทรัพย์สินทางการเงิน โดยเป็นเงินฝากธนาคาร/สลากออมสิน/สลาก ธกส. เป็นจำนวนเงินระหว่าง 1 – 30,000 บาท

ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์อื่นจากโครงการช่วยเหลือของรัฐพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์อื่นๆ และมีบางส่วนที่ได้รับเงินชดเชยและ/หรือเงินทดแทนจากการออกจากงาน และเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน พบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์อื่นๆ และมีบางส่วนที่ได้รับการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร และได้รับเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ

การลงทะเบียนและการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน

ข้อมูลการลงทะเบียนและการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน และผู้ที่ยากจน พบว่า ผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน มีข้อมูลที่สอดคล้องกับคือ มีบุตร/หลาน บุคคลในครอบครัวหรือญาติลงทะเบียนให้ ลงทะเบียนผ่านธนาคาร (ธ.ก.ส./ธ.ออมสิน/ ธ.กรุงไทย) ในด้านบุคคลในครอบครัวที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า ผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่ไม่มีคนในครัวเรือนได้รับสิทธิ และได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2560 ขณะที่ผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่มีคนในครัวเรือนได้รับสิทธิฯ ด้วยและได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2559

พฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน

ข้อมูลพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนและที่ยากจนส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อเดือน มากกว่า 6,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมากที่สุด หากไม่ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐก็จะลดค่าใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนลง

ด้านหนี้สิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่ มีหนี้สินครัวเรือน จำนวน 10,001 – 30,000 บาท โดยแหล่งหนี้สินครัวเรือนมาจากเงินกู้ในระบบ (เงินกู้จากสถาบันการเงิน หรือสถาบันการเงินในระบบชุมชน หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือผู้ประกอบการที่มีใช้สถาบันการเงินซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย) คิดเป็นเงินเฉลี่ยอยู่ที่ 11,350 บาท ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เกือบจน พบว่า ส่วนใหญ่ ไม่มีหนี้สิน

ด้านพฤติกรรมการใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐ พบว่า ทั้งผู้ยากจน และเกือบจนส่วนใหญ่ใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐที่อยู่ในชุมชน สินค้าที่ซื้อจะเป็นหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้พบว่าทั้งสองกลุ่มนั้น ยังไม่เคยใช้สิทธิหรือรับการช่วยเหลือจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านค่าเดินทาง/ค่าแก๊สหุงต้ม ค่าเล่าเรียน (ค่าเรียน อุปกรณ์การเรียน) ค่าวัสดุติดบการเกษตร (ปุ๋ย อาหารสัตว์ ฯลฯ) และมองว่าวงเงินที่ได้รับจากบัตร ยังไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ซื้อสินค้าอุปโภค ซึ่งเมื่อไม่ซื้อสินค้าแล้ว มักจะต้องจ่ายเงินส่วนตัวเพิ่มอีก ประมาณ 500 บาท

ด้านปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่ไม่เคยประสบปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เกือบจน เคยการประสบปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา จากปัญหานี้มีวิธีแก้ไขโดย ขอยืมเงินจากญาติ ขอยืมเงินเพื่อน/คนรู้จัก/ที่ทำงาน ใช้จ่ายอย่างประหยัด และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายภาคครัวเรือนระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน

จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายภาคครัวเรือนระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน จำแนกตามรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายครัวเรือนต่อเดือน จำนวนหนี้สินครัวเรือน และการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ด้วยค่าสถิติ Independent Samples Test พบว่า

1. ผู้ที่ยากจน และผู้ที่เกือบจน มีหนี้สินของครัวเรือนที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยจำนวนเงินที่เป็นหนี้สินพบว่า ผู้ที่ยากจน มีหนี้สินครัวเรือน เฉลี่ย 12,615.00 บาท และผู้ที่เกือบจนมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 3,510.00 บาท

2. ผู้ที่ยากจน และผู้ที่เกือบจน จะลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนลงกรณีหากไม่ได้รับเงิน 300, 200 บาท จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนลงกรณีหากไม่ได้รับเงิน 300, 200 บาท จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นจำนวนเงิน โดยผู้ที่ยากจน จะลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนลง เฉลี่ยอยู่ที่ 2,417.50 บาท และผู้ที่เกือบจน จะลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนลง เฉลี่ยอยู่ที่ 3,187.50 บาท (ดังตารางที่2)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายภาคครัวเรือนระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน

พฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตร สวัสดิการแห่งรัฐ	ผู้ถือบัตรสวัสดิการ แห่งรัฐ	N	Mean	t	Sig. (2-tailed)
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน	ผู้ที่ยากจน	100	12,409.00	0.898	0.370
	ผู้ที่เกือบจน	100	11,963.00		
รายจ่ายครัวเรือนต่อเดือน	ผู้ที่ยากจน	100	6,721.50	0.295	0.768
	ผู้ที่เกือบจน	100	6,823.70		
จำนวนหนี้สินครัวเรือนใน ปัจจุบัน	ผู้ที่ยากจน	100	12,615.00	-5.259	0.000*
	ผู้ที่เกือบจน	100	3,510.00		
การลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน	ผู้ที่ยากจน	100	2,417.50	5.267	0.000*
	ผู้ที่เกือบจน	100	3,187.70		

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่เป็นผู้ยากจน และผู้เกือบจน มีแหล่งรายได้หลักของครัวเรือนที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้พบว่า ผู้ยากจนส่วนใหญ่ มีแหล่งรายได้หลักของครัวเรือนจากการประกอบอาชีพเกษตรกร/ประมง และรับจ้างทั่วไป/ผู้ใช้แรงงาน/กรรมกร (ร้อยละ 40.0 และร้อยละ 33.0) ขณะที่ผู้ที่เกือบจน ส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/ผู้ใช้แรงงาน/กรรมกร และพนักงาน/ลูกจ้าง ร้านค้า บริษัท หน่วยงานเอกชน (ร้อยละ 54.0 และร้อยละ 35.0) (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน

แหล่งรายได้หลักของครัวเรือน	ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ		รวม	Chi-Square (Sig.)
	ผู้ที่ยากจน	ผู้ที่เกือบจน		
เกษตรกร/ประมง	40 (40.0)	5 (5.0)	45 (22.5)	43.613 (0.000)**
รับจ้างทั่วไป/ผู้ใช้แรงงาน/กรรมกร	33 (33.0)	54 (54.0)	87 (43.5)	
อาชีพอิสระ	5 (5.0)	-	5 (2.5)	43.613 (0.000)**
พนักงาน/ลูกจ้าง ร้านค้า บริษัท หน่วยงานเอกชน	17 (17.0)	35 (35.0)	52 (26.0)	
อื่นๆ ได้แก่ ค้าขาย และได้รับจากบุตร/หลาน	5 (5.0)	6 (6.0)	11 (5.5)	43.613 (0.000)**
รวม	100 (100.0)	100 (100.0)	200 (100.0)	

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาคำเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ในเขตชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีอายุในช่วง 51-60 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีสมาชิกในครัวเรือนที่มีงานทำ ซึ่งทำให้ช่วยแบ่งเบาภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิราภรณ์ สิงห์บุญมี (2562) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและฝึกอาชีพของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า ข้อมูลลักษณะทั่วไปของผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีอายุระหว่าง 51 -60 ปี จบการศึกษาประถมศึกษา และประกอบอาชีพเกษตรกร และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประพล จิตคติ และคณะ (2562) ที่ได้ประเมินความพึงพอใจของประชาชนหมู่ 2 ต่อการใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐ พบว่า ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน พบว่าส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานตอนปลาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป และจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีสมาชิกในครัวเรือนที่มีงานทำ ซึ่งทำให้ช่วยแบ่งเบาภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ นอกจากนี้พบว่า ทั้งกลุ่มที่ยากจน และเกือบจน มีทรัพย์สินที่ตนเองเป็นเจ้าของ ทั้งรถยนต์/รถจักรยานยนต์ และมีทรัพย์สินทางการเงิน โดยเป็นเงินฝากธนาคาร/สลากออมสิน/สลาก ธกส. เป็นจำนวนเงินระหว่าง 1 – 30,000 บาท และมีสถานภาพร่างกายที่เป็นปกติไม่มีความพิการใดๆ ดังนั้นกลุ่มที่ยากจน และเกือบจน จึงถือเป็นบุคคลที่มีสภาพร่างกายที่สามารถทำงานหารายได้

ข้อมูลการลงทะเบียนและการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน และผู้ที่ยากจน พบว่า ผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน มีข้อมูลที่สอดคล้องกับคือ มีบุตร/หลาน บุคคลในครอบครัวหรือญาติลงทะเบียนให้ ลงทะเบียนผ่านธนาคาร (ธ.ก.ส./ธ.ออมสิน/ ธ.กรุงไทย)

ด้านพฤติกรรมกรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจนและเกือบจนส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อเดือน มากกว่า 6,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมากที่สุด หากไม่ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐก็จะลดค่าใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนลง พฤติกรรมกรมใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐ พบว่า ทั้งผู้ยากจน และเกือบจนส่วนใหญ่ใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐที่อยู่ในชุมชน สินค้าที่ซื้อจะเป็นหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประพล จิตคติ และคณะ (2562) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนหมู่ 2 ต่อการใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐไม่เกิน 300 บาท สินค้าที่เลือกซื้อส่วนใหญ่ เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้พบว่าทั้งผู้ที่ยากจน และผู้ที่ยากจน ยังไม่เคยใช้สิทธิหรือรับการช่วยเหลือจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านค่าเดินทาง/ค่าแก๊สหุงต้ม ค่าเล่าเรียน (ค่าเรียน อุปกรณ์การเรียน) ค่าวัสดุทางการแพทย์ (ปุ๋ย อาหารสัตว์ ฯลฯ) สอดคล้องกับผลการศึกษาของจิราภรณ์ สิงห์บุญมี (2562) พบว่า ผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ยังไม่ได้เข้าถึงสิทธิหรือความช่วยเหลืออื่นๆ จากบัตร เช่น ค่าแก๊สหุงต้ม ค่าเดินทาง

โครงการพัฒนาอาชีพ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเข้าถึงสิทธิต่างๆ จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้ถือบัตรส่วนใหญ่ เลือกว่าจะใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เนื่องจากอาหารเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ประกอบกับชุมชนมีร้านค้า ที่ส่วนใหญ่จะจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

ด้านปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่ ไม่เคยประสบปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ขณะที่กลุ่ม ตัวอย่างผู้ที่เกือบจน เคยการประสบปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา จากปัญหานี้มีวิธีแก้ไขโดย ขอยืมเงินจากญาติ ขอยืมเงินเพื่อน/คนรู้จัก/ที่ทำงาน ใช้จ่ายอย่าง ประหยัด และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระหว่างผู้ยากจนกับผู้ เกือบจน ค้นพบว่า ผู้ที่ยากจน และผู้ที่เกือบจน มีหนี้สินของครัวเรือนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากพบว่า ผู้ที่ ยากจนมีหนี้สินที่สูงกว่า ผู้เกือบจน เนื่องจากผู้ยากจนมีหนี้ครัวเรือนหลายประเภท ทั้งนี้หนี้สินจากเงินกู้ในระบบ เงินกู้นอกระบบ เงินกู้เพื่อการศึกษา รวมถึงหนี้เพื่อการอุปโภค/บริโภค ขณะที่กลุ่มผู้ที่เกือบจน พบว่า มีหนี้สิน จากเงินกู้นอกระบบและเงินกู้ในระบบเท่านั้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ระหว่างผู้ยากจนกับผู้เกือบจน ในเขตชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 51-60 ปี ประกอบ อาชีพเกษตรกร จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เกือบจน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-50 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป และจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ด้านการลงทะเบียนและการใช้บัตรสวัสดิการ แห่งรัฐ พบว่าผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยากจน มีบุตร/หลาน บุคคลในครอบครัวหรือญาติลงทะเบียนให้ ลงทะเบียนผ่าน ธนาकार ทั้งนี้ผู้ยากจนส่วนใหญ่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2560 ขณะที่ผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่ได้รับบัตร สวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2559 พฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า ทั้งผู้ที่ยากจนและเกือบ จน ส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อเดือน มากกว่า 6,000 บาท มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมากที่สุด หากไม่ได้รับ เงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐก็จะลดค่าใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนลง นอกจากนี้ทั้งผู้ที่ยากจนและ เกือบจนส่วนใหญ่ใช้บริการร้านธงฟ้าประชารัฐที่อยู่ในชุมชน สินค้าที่ซื้อจะเป็นหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคใน ครัวเรือนเป็นหลัก ขณะเดียวกันเห็นว่า วงเงินที่ได้รับจากบัตร ยังไม่เพียงพอต่อการ ซื้อสินค้าอุปโภค สำหรับ ปัญหาไม่มีเงินซื้อข้าวกิน หรือไม่มีเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค กลุ่มตัวอย่างผู้ที่ยากจน ส่วนใหญ่ไม่เคยประสบ ปัญหา ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เกือบจน เคยการประสบปัญหาและมีวิธีแก้ไขโดยขอยืมเงินจากญาติ ใช้จ่ายอย่าง ประหยัด และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1. จากผลการศึกษาพบว่า ทั้งผู้ยากจน และผู้ที่เกือบจน ยังไม่ได้ใช้สิทธิในเรื่อง ค่ายานพาหนะ ค่าเดินทางระบบขนส่ง ค่าแก๊สหุงต้ม ซึ่งสิทธิประเภทนี้จะจำกัดเฉพาะประชาชนบางกลุ่ม ดังนั้นการช่วยเหลือหรือเพิ่มสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐให้หลากหลาย ครอบคลุมความต้องการของประชาชนจริง ๆ รวมถึงสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ด้วย เช่น กรณีในเขตชานเมืองเชียงใหม่ที่ศึกษาครั้งนี้ ไม่มีระบบขนส่งมวลชน ที่ประชาชนต้องใช้บริการในการเดินทางเพื่อไปทำงาน หรือทำธุระต่างๆ เหมือนกรุงเทพฯ ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนไม่ได้ใช้สิทธิในเรื่องนี้

2. จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ยากจน ยังคงประสบปัญหาเรื่องหนี้สินภาคครัวเรือน ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับค่าครองชีพ การหารายได้ในชีวิตประจำวัน ยังไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน จึงส่งผลให้เป็นหนี้สิน ดังนั้นภาครัฐควรเร่งดำเนินการในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 กำหนดให้มีโครงการ หรือกิจกรรมรองรับสำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ให้ครอบคลุมและทั่วถึงพื้นที่ทั้งเขตเมือง และชนบท

2.2 ในเรื่องการพัฒนาอาชีพรองรับ ควรดำเนินการจัดหลักสูตรอบรมให้ความรู้ฝึกอบรมอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ครัวเรือน เช่น โครงการฝึกอบรมช่างฝีมือ ช่างแกะสลัก ช่างซ่อมรถ เมื่ออบรมเสร็จมีใบประกอบวิชาชีพให้ หรือมีงานรองรับให้ทันทีเมื่อฝึกอบรมเสร็จ เป็นต้น

2.3 การจัดโครงการให้ความรู้สัญจรตามพื้นที่ชุมชนต่างๆ หรือการจัดทำเอกสารแผ่นพับ คู่มือฉบับภาษาไทย ในเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สิ้นเปลืองลง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลลัพธ์ของการนำนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปปฏิบัติในด้านคุณภาพชีวิตของผู้ถือบัตร เช่น การบรรเทาช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การส่งเสริมอาชีพ การเข้าถึงอาหารเพื่อการบริโภคอุปโภค เป็นต้น เพื่อประเมินว่ากลุ่มผู้ที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปแล้วมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรือสามารถช่วยยกระดับให้ชีวิตดีขึ้น และมีความมั่นคงยั่งยืนหรือไม่

2. ควรมีการศึกษาในเขตชนบท หรือในพื้นที่ชุมชน หมู่บ้านห่างไกล ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่เข้าถึงสวัสดิการหรือความช่วยเหลือจากภาครัฐในค่อนข้างน้อย ว่าเข้าถึงสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้มากน้อยเพียงใด

3. ควรมีการติดตามประเมินผลร้านค้าธงฟ้าประชารัฐให้เข้าร่วมโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ว่าสามารถให้บริการแก่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้มากน้อยเพียงใด มีหมวดสินค้าที่ให้บริการแก่ผู้ถือบัตรครอบคลุมตามความต้องการหรือไม่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง. (2561). **พระราชรัฐสวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ**. กรุงเทพฯ: กรมบัญชีกลาง.
- จิราภรณ์ สิงห์บุญมี. (2562). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและฝึกอาชีพของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ”. ในการประชุมวิชาการระดับชาติวิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ. 2562 “สังคมผู้สูงอายุ: โอกาสและความท้าทายของอุดมศึกษา”.
- ประพล จิตคติ และคณะ. (2562). “ความพึงพอใจของประชาชนหมู่ 2 ต่อการใช้บริการร้านธงฟ้าพระราชรัฐ ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร”. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สถาบันวิจัยประชาชนและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). **นโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ: สวัสดิการของรัฐ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชาชนและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคลังจังหวัดเชียงใหม่. (2561). “จังหวัดเชียงใหม่ เตรียมพร้อมแจกบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยนำบัตรประชาชน ไปติดต่อรับบัตร ณ ธนาคารที่ลงทะเบียนไว้ พร้อมใช้งาน 1 ตุลาคมนี้”. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/631450/> (10 มิถุนายน 2563).
- สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2561). “ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนในสังคมไทย”. วารสารไทยคู่ฟ้า. (เมษายน-มิถุนายน), หน้า 5-7.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2557). **เศรษฐศาสตร์น่ารู้**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.